

DAYI AHMED HOCA

(الداي أحمد حوجة)

(ö. 1057/1647)

Tunus dayısı.

Aslen Sinoplu, eğitilmiş bir aileden gelmektedir. Dayılık iktidarı 1640-1647 arasında olup XVI. yüzyılın sonları veya XVII. yüzyılın başlarında Tunus'a gönüllü (yoldaş) olarak gittiği anlaşılmaktadır. Yoldaşıktan sonra eyalette memurluk yaptı, çeşitli kademelerde çalıştı ve Tunus eyaleti Ocak Divanı hocalığı mertebesine kadar ulaştı. Kıvrak zekâsıyla eyalette önemli bir güç odağı olan yeniçeriler arasında takdir gördü. Özellikle yetim kalmış yeniçeri çocuklarını himaye etti ve yeniçeriler tarafından Tunus dayılığı makamına getirildi. Ahmed Hoca, yeniçerilerin yanında olması ve onların kendisini ittifakla desteklemeleri sebebiyle esasen gücü azalmış bulunan Tunus beylerbeyinin ve iktidarda yeni bir güç unsuru halinde gelişen "vatan beyleri"nin üzerinde tam bir hâkimiyet kurdu, iktidarı boyunca Tunus'un âdeta tek hâkimiydi. Onun devri dayıların Tunus eyaletindeki iktidarının bir dönüm noktasını teşkil eder, kendisinden sonra, iktidar dayılardan vatan beylerine geçer.

Dayı Ahmed'in Tunus'taki idaresi sırasında karşı karşıya kaldığı en önemli olaylardan biri Malta şövalyelerinin Tunus'a ani baskınıdır. 24 Ağustos 1640 tarihinde meydana gelen bu baskın hem Tunus eyaletinde hem de Malta'da farklı açılardan derin izler bıraktı. Ahmed Hoca, kendi idaresi döneminde Osmanlı hükümetine karşı yükümlülüklerini yerine getirmeyi ihmal etmedi. Merkezden gelen sefer emirlerine olumlu cevaplar verdi. Hatta maddî bakımdan desteklediği askerleri Girit'e Kandiyen kuşatması için yolladı. Diğer taraftan Tunus eyaletinde iktidarını kuvvetlendirmek amacıyla Arap kabilelerinden yeni bir askerî güç oluşturmaya çalıştı.

Ahmed Hoca, yönetimi sırasında Tunus'un imarı için bazı faaliyetlerde de bulundu. Malta korsanlarının saldırılarına dayanamayan Halkulvâdî'de (Tunus'un limanı) yeni bir kale yapılmasını emretti. Râdes Kapısı'na yakın bir yerde Küçük Kale yapıldı. Bu kale Burcû'l-harîta olarak da bilinir. Ayrıca Tunus'ta daha önce yıkılmış olan Şemmâiyye ve Anıkıyye medreselelerini ihya etti. Ahmed Hoca'nın yönetimindeki Tunus'ta malî ve sosyal açılardan birtakım sıkıntılar da yaşandı. Özellikle

şiddetli kuraklık, buna bağlı olarak yokluk ve kıtlıkla, bunlardan doğan pahalılıkla uğraştı. Bu ağır şartlar yanında Tunus'ta 1053'te (1643) büyük bir veba salgını çıktı ve yedi yıl sürdü. Ahmed Hoca 1057 Cemâziyelevvelinde (Haziran 1647) vefat etti. Ölüm sebebinin A. J. de La Faye vebaya bağlarken İbn Ebû Dînâr vatan beyi Muhammed (Hammûde) Paşa tarafından öldürüldüğünü yazar. Türbesi Tunus'un merkezinde (Kasba) Sîdî Ali b. Ziyâd'ın (İbn Ziyâd el-Absî) kabri yakınındadır. Asıl memleketi olan Sinop'ta da bazı hayratı vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Dînâr, *el-Mû'nîs fi ahbâri İfrîkiyye ve Tûnis* (nşr. Muhammed Şemâm), Tunus 1387/1967, s. 210-211; J. B. de La Faye, *Etat des royaumes de Barbarie, Tripoli, Tunis et Alger*, La Haye 1704, s. 129; A. Rousseau, *Annales tunisiennes*, Alger-Paris 1864, s. 49-50; İbn Ebû'd-Diyâf, *İt-hâfî ehlî'z-zamân* (nşr. Ahmed et-Tavîlî), Tunus 1990, II, 48; A. Pavy, *Histoire de la Tunisie*, Tunis 1977, s. 343-344; Taoufik Bachrouch, *Formation sociale barbaresque et pouvoir à Tunis au XVIIe siècle*, Tunis 1977, s. 54, 171-172; A. Raymond, "Une liste des deys de Tunis de 1590 à 1832", *Les cahiers de Tunisie*, VIII/32, Tunis 1960, s. 129-136; İbrahim Güler, "Sinop'da Tunus Dayısı Vakkına Dair 1744-1746 Tarihli Bir Davaya Dosyası", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 5, Samsun 1990, s. 65-78.

İBRAHİM GÜLER

DAYIGİL, Hüseyin Feyzullah

(1910-1949)

Tezyinat tasarımcısı.

19 Ocak 1910'da İstanbul'da dünyaya geldi. Babası Mustafa Zeki Efendi, annesi Ümmü Hanım'dır. Alman Mektebi'nde başladığı öğrenimini buranın 1918'de kapanması üzerine Maarif mekteplerinde devam ettirdi. Sultanahmet'teki Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'nin lise kısmından 1932'de mezun oldu. Ardından tezyinî sanatlarla merakı dolayısıyla Çağaloğlu'nda

Hüseyin Feyzullah Dayıgil

bulunan, Medresetü'l-hattâtîn'in devamı niteliğindeki Şark Tezyinî Sanatlar Mektebi'ne kaydoldu ve 1935'te burayı da bitirdi. Ayrıca resm-i hattî muallimi Emîrzâde Kemâleddin Bey'le çalıştı. Klasik tarzda bir icâzetnâmesi olmadığından Güzel Sanatlar Akademisi Türk Tezyinî Sanatlar Şubesi'nin hocaları İsmail Hakkı Altunbezer, Hacı Nuri Korman ve Mehmed Necmeddin Okyay kendisine icâzetnâme vermek istediler. 1940'ların ilk yarısına ait olan icâzetnâmede şu cümle yer alır: "Mustafa Zeki oğlu Hüseyin Feyzullah Tezhib, Türk Tezyinatı, Çini Nakışları'ndan tâlime mezun kılınmıştır. Allahü Zü'l-Celâl Hazretleri tevfikini refik etsin."

Türk Tezyinî Sanatlar Şubesi'ne 10 Temmuz 1936'da muallim olarak tayin edilen Dayıgil, burada şark çini nakışları hocalığı yaparken bu sanatlara çok meraklı ve hevesli bir talebe olan, kendisinden yaşça büyük Fatma Rikkat Kunt ile beraber İstanbul'da çiniyle bezeli cami, türbe gibi âbideleri yerinde inceleyerek XX. yüzyıla gelinceye kadar unutulup terkedilen XVI. yüzyıl Türk tezyinatının temel kavramlarını yeniden ortaya çıkardılar. Özellikle XVI. asrın ikinci yarısı ile XVII. asra ait eserler esas alınarak yapılan bu çalışmanın müşterek mahsulü olan "İstanbul Çinilerinde Lâle" isimli makale Feyzullah Dayıgil imzasıyla neşredildi (VD, sy. 1 [1938], s. 83-90; sy. 2 [1942], s. 223-232). Bugün de önemini koruyan bir kaynak olan yazının devamı malzeme çokluğuna rağmen getirilemedi. Yine *İslâm Ansiklopedisi*'ndeki "Çini" maddesini geliştirerek buna "Türkiye Çini Eserleri" başlıklı bir madde ilâve etti (III, 433-435). Ayrıca *Musiki Mecmuası*'nda "Sadettin Arel'in Kısa Bir Tercemeihali" başlığıyla (sy. 8 [1948], s. 10, 19) bir yazı kaleme aldı. Tezyinî sanatlarda klasik kuralların yeniden hatırlanıp uygulanmasında büyük emeği geçen Dayıgil, yakalandığı verem hastalığı neticesinde 21 Aralık 1949 günü Cerrahpaşa Hastahanesi'nde öldü, Merkezefendi Mezarlığı'ndaki kabrinin yeri bilinmemektedir.

Feyzullah Dayıgil, hafif kambur bedeni ve sağlıksız bünyesinden dolayı fırça çalışmasına girmeden sanat hayatını sürdürmek mecburiyetinde kalmıştır. Deseni kendisi tarafından çizilen, tezhibi başta Rikkat Kunt olmak üzere akademi öğrencileri tarafından işlenen Halim Özyazıcı, Hacı Nuri Korman ve Neyzen Emin Efendi'ye ait bazı hat levhalarına rastlanmakta ve eserlerdeki sanatkâr